

Yayın Geliş Tarihi: 20.09.2022
Yayına Kabul Tarihi: 28.01.2023
Online Yayın Tarihi: 15.03.2023
http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1178025

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 25, Sayı: 1, Yıl: 2023 Sayfa: 301-316
E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

FELAKET HABERLERİNİ KAYDIRMA ÖLÇEĞİ TÜRKÇE FORMUNUN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Gazanfer ANLI*

Öz

Bu çalışmanın amacı, Felaket Haberlerini Kaydırma Ölçeğinin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesidir. Çalışma, Google formlar aracılığı ile ulaşılan, 88'i (%29,5) erkek, 210'u (%70,5) kadın olmak üzere 298 yetişkinden oluşmaktadır. Çalışmada ölçüt geçerliği için Öz-Kontrol Ölçeğinden faydalanılmış ve iki ölçek arasında orta düzeyde anlamlı bir korelasyon tespit edilmiştir. Kapsam geçerliği adımı uzman görüşü alınmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda 15 maddelik tek faktörlü yapının iyi uyum gösterdiği belirlenmiştir. Ölçekteki maddelerin faktör yükleri en düşük .49, en yüksek .85 olup, ölçeğin madde toplam korelasyonları en düşük .51, en yüksek .77 olarak bulunmuştur. Alt ve üst %27'lik iki grup arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır. Ölçeğin güvenirlik analizinde Cronbach Alfa kat sayısı .92 olarak tespit edilmiştir. Güvenirlik analizine ek katkı olarak gerçekleştirilen çift yarılar yönteminde, eşdeğer yarılar arasındaki korelasyon kat sayısı .82 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak bu ölçeğin, yetişkinlerde felaket haberlerini kaydırma düzeylerini tespit etmek için yetkin bir ölçme aracı olduğu anlaşılmıştır.¹

Anahtar Kelimeler: Felaket Haberlerini Kaydırma, Olumsuz Haberler, Sosyal Medya, Geçerlik, Güvenirlik.

THE VALIDITY AND RELIABILITY OF THE TURKISH FORM OF THE DOOMSCROLLING SCALE

Abstract

The aim of this study is to examine the psychometric properties of the Turkish version of the Doomscrolling Scale. The study consists of 298 adults, 88 (29.5%) male and 210 (70.5%) female, reached via Google forms. The Self-Control Scale was used for criterion validity, in the present study and a moderately significant correlation was found between the two scales. Expert opinion was taken for content validity. As a result of the

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Anlı, G. (2023). Felaket haberlerini kaydırma ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (1), 301-316.

* Doç. Dr., Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, ORCID: 0000-0002-6141-7964, akademikganli@gmail.com.

¹ Bursa Üniversitesi Etik Kurulu'ndan bu çalışmanın yapılabilmesi için 08.04.2022 tarihinde gerekli izin alınmıştır (Sayı: E-69707128-050.99-56122).

confirmatory factor analysis performed for the construct validity of the scale, it was determined that the 15-item single-factor structure showed good fit. The factor loadings of the items in the scale were the lowest .49 and the highest .85, and the lowest item-total correlations of the scale were .51 and the highest .77. The difference between the lower and upper 27% groups was statistically significant. For the reliability analysis, the Cronbach Alpha coefficient was .92. In the split-half method, which was performed as an additional contribution to the reliability analysis, the correlation between the equivalent halves was calculated as .82. Finally, it has been well understood that this scale is a competent measurement tool to identify the levels of doomscrolling in adults.

Keywords: Doomscrolling, Negative News, Social Media, Validity, Reliability.

GİRİŞ

Felaket haberlerini kaydırma kavramı (Doomscrolling), her ne kadar ilk olarak 2018 yılında “callamity” isimli bir twitter kullanıcısı tarafından atılan bir twitte kullanılsa da, bu twitin Karen Ho isimli bir gazeteci tarafından paylaşılması ile popüler hale gelmiştir (Garcia-Navarro, 2020). Bu kavramın tanımını ise bu popülariteden kısa bir zaman önce ve koronavirüs haberleri yayılmaya başladıktan sonra, 11 Nisan 2020 tarihinde, Los Angeles Times’ta köşe yazarlığı yapan Mark Barabak yapmış ve felaket haberlerini kaydırma kavramını “olumsuz haberlerle sürekli meşgul olacak biçimde aşırı düzeyde ekrana maruz kalma” olarak tanımlamıştır (Barabak, 2020). Yine felaket haberlerini kaydırma “kişinin bitmek bilmeyen bir olumsuz haber döngüsünde kaybolması” biçiminde de tanımlanmıştır (Buchanan vd., 2021). İnsanlar koronavirüs haberlerini televizyon, bilgisayar, cep telefonu, tablet gibi teknolojik araçlar vasıtası ile takip etmeye başlamış ve sürdürmüşlerdir. Bu kavramdaki kaydırma sözcüğünde ise, özellikle cep telefonu ve tablet gibi cihazlarda ekranı kaydırarak yeni bir habere geçmeye atıfta bulunmaktadır. Zira günümüzde sosyal medya platformları veya haber siteleri, bir haberi bitirdiğimiz zaman aşağı kaydırma yaptığımızda anında bize yeni içeriği sunmaktadır. Sosyal medya algoritmaları da bizim takip ettiğimiz içeriklere göre öneriler sunduğu için, olumsuz haber takip eden birinin bu kaydırmaların ardından sürekli olumsuz haberlere maruz kalması muhtemel olmaktadır.

İki bin yirmi yılında patlak veren koronavirüs hadisesinden sonra, insanların internet ve sosyal medya kullanımları ciddi bir biçimde artmıştır. İlgili yılın sonlarında, bu konuda yapılan bir çalışma, dijital ortamlarda haber takip etmenin %35, sosyal medya aracılığı ile haber takibinin ise %47 oranında artış gösterdiğini tespit etmiştir (Kemp, 2020). İnsanlar, bahsedilen bu kontrol edilemez duruma açıklama getirme ve bilgi boşluğunu doldurabilmek adına daha çok haber takip etme davranışı sergilemiş ve olumlu bilgiler bulup koronavirüs korku, endişe ve anksiyetelerinin üstesinden gelmek isterken, bu durum felaket haberlerini kaydırma davranışının ortaya çıkıp devam etmesine sebep olmuştur (Anand MPhil vd., 2021). Zira oluşan felaket haberlerini kaydırma davranışı; yoğun bir belirsizlik, üzüntü, korku, kaygı gibi duygulara zemin oluşturarak kişilerin iştah azalması,

etkinliklere ilgisinin azalması, uykuya dalmada zorluk ve uyku kalitesinin düşmesi, günlük işleri halletmede güdülenme eksikliği gibi durumları tetiklemektedir (Watercutter, 2020). Ayrıca koronavirüs ile alakalı haberlerin olumsuz ve korku temelli verilmesi de insanlarda olumsuz etkilere sebep olmaktadır (Heffner vd., 2021). Yirmi dört çalışmanın incelendiği bir araştırmada, özellikle karantina zamanlarında, travma sonrası stres belirtileri, kafa karışıklığı ve öfkeye yol açan yetersiz kaynaklar, yetersiz bilgi sahibi olma, maddi kayıplar gibi etmenlerin başta geldiği belirtilmiştir (Brooks vd., 2020).

Yapılan bir çalışmada koronavirüs kaynaklı haberler, Twitter ve Youtube platformları bazlı olarak incelenmiştir. Koronavirüs kaynaklı bilgi alan ve almayan şeklinde iki grup belirlenmiş, bilgiye maruz kalmayan gruba nazaran, yalnızca 2 ila 4 dakika arası koronavirüs kaynaklı habere maruz kalan grubun olumlu duygulanım (youtube ve twitter) ve iyimserlik (sadece youtube) düzeylerinde ani ve anlamlı bir düşüş gerçekleşmiştir (Buchanan vd., 2021). Görüldüğü üzere olumsuz haberlere maruz kalmanın insanların ruh sağlığına etkileri, genel anlamda olumsuz yönde olmuştur. Bazı çalışmalarda da insanların bu dönemde haber takip etmekten kaçındıkları, bunun sebebinin de haberlerin olumsuz olması gösterilmiştir (Broersma & Swart, 2022). Elbette 2020 yılı içerisinde koronavirüsten başka deprem, sel, yangın, dolu gibi afetlerin de birbiri ardına gerçekleşmesinin de olumsuz haber takibinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Felaket haberlerini kaydırma, sadece koronavirüs veya doğal felaketler konusunda değil, politik meselelerde de araştırma konusu olmuştur. Bu konuda gerçekleştirilen bir doktora tez çalışması bulguları, siyaset konusunda anksiyeteye sahip olmanın, kişileri daha çok bilgi sahip olmaya ittiğini, bunun da siyaset konusunda daha da fazla anksiyeteye sahip olmak ile sonuçlandığını ve nihayet bu durumun bir kısır döngü halinde devam ettiğini vurgulamaktadır (Baker, 2021). Bu konuda gazeteci ve yorumcular da, felaket haberlerini kaydırma düzeylerinin artışının, hem koronavirüs hem de aynı yıl gerçekleşen ABD seçimlerinin; belirsizlik, yüksek düzeyde siyasete olan ilgi, kısıtlamalar, anksiyete gibi durumlara sebep olması ile açıklamaktadır (Chen, 2020; Nguyen, 2020).

Son tahlilde bu denli önemli bir kavramın ölçülmesi, derin bir biçimde incelenmesi ve daha kapsamlı araştırmalara da kaynaklık etmesi gerekliliği doğmuştur. Alan yazın incelendiğinde ise yalnızca Sharma ve diğerlerinin (2022) geliştirdiği Felaket Haberlerini Kaydırma Ölçeği (Doomscrolling Scale) yer aldığından ve ölçeğin psikometrik özellikleri yeterli düzeyde bulunduğundan, bu ölçeğin Türk kültürüne uyarlanmasına karar verilmiştir (Sharma vd., 2022). Bu ölçeğin kültürümüze ve alan yazınımıza kazandırılması ile internet ve sosyal medya bağımlılıkları konusunda çalışmalar yapan alan uzmanlarının gerçekleştireceği çalışmalara kaynaklık edeceği öngörülmektedir.

YÖNTEM

Katılımcılar

Çalışmaya, Google formlar aracılığı ile ulaşılan 298 yetişkin katılım göstermiştir. Katılımcıların 88'ü (%29,5) erkek, 210'i (%70,5) kadındır. Katılımcıların yaş aralığı 18-60, yaş ortalaması 27.96 (Ss=9.07) idi. Çalışmaya katılan kişilerin belirlenmesinde, elverişli ve ulaşılabilir olma durumu esas alınmıştır. Bu sebeple uygun (kolayda) örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Fraenkel vd., 2012). Buna göre formlar, sosyal medyada haber takip eden yetişkin kişilere e-mail, Whatsapp ve Facebook grupları, sosyal medya iletişim araçları vasıtası ile doğrudan mesajla gönderim yolu ile iletilmiştir.

Ölçme Aracı

Felaket haberlerini kaydırma ölçeği

Bu ölçek, Sharma ve diğerleri (2022) tarafından, sosyal medya kullanıcıları tarafından gerçekleştirilen felaket haberlerini kaydırma davranışını ölçmek amacı ile geliştirilmiştir. Bu çalışma beş farklı kıtadaki 23 ülkeden toplam 401 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Ölçek, tek faktör altında toplanan 15 maddeden terkip olan, 7'li Likert tarzında bir ölçektir. Yapı geçerliği için gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizinde (DFA), uyum endeksi değerleri kabul edilebilir sınırlarda olmadığından 1-2, 1-3, 2-3, 3-4, 3-5, 4-5, 6-7, 7-15, 9-10, 12-13 ve 14-15. Maddeler arasında kovaryanslar eklenerek tekrar hesaplama yapılmış ve böylece yapı iyi uyum göstermiştir ($\chi^2/df = 4.16$, $p < .001$; RMSEA = .0796, SRMR = .030; CFI = .964). Kovaryans eklenen maddelerin birbirine yakın maddeler olup, çok boyutluluk arz etmediği ifade edilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılığı .96 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçeği geliştiren yazarlar, orijinal ölçeğin dört maddesinden kısa bir form oluşturmuş (1, 2, 10 ve 12. maddeler), bu 4 maddenin; en yüksek faktör yükü, en yüksek içerik geçerliği, en düşük basıklık ve çarpıklık değeri gibi ölçütlere göre belirlendiğini ifade etmişlerdir. Bu formun Cronbach Alfa değerinin de .84 olduğu açıklanmıştır.

Öz-kontrol ölçeği kısa formu

Bu ölçek, bir kişilik özelliği olarak öz-kontrolü ölçmek için geliştirilmiş (Tangney vd., 2004) ve Türk kültürüne uyarlanmıştır (Nebioglu vd., 2012). Ölçeğin dürtüsellik ve öz-disiplin olmak üzere iki alt boyutu olup, ölçek, 5'li Likert tipte toplam 13 maddeye sahiptir. Ölçeğin geliştirildiği çalışmada, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılığı .90 ve .85 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin Türk kültürüne uyarlandığı çalışmada ise, iki boyutlu bir yapı oluşmuş, 5, 9, 10, 12, 13. Maddelere dürtüsellik; 1, 2, 7, 8. Maddelere öz-disiplin adı verilerek 9 maddelik bir ölçek meydana gelmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılığı ise dürtüsellik için .87, öz-disiplin için .81 ve tüm ölçek için .83 olarak tespit edilmiştir.

Ölçeğin Uyarlanma Süreci

Ölçek üzerinde işlemlerin gerçekleştirilmesi için, öncelikle ölçeğin geliştirme çalışmasında sorumlu yazar olarak belirtilen Dr. Benjamin K. Johnson ile 26 Şubat 2022 tarihinde iletişime geçilerek gerekli izinler alınmıştır. Daha sonra Bursa Teknik Üniversitesi Etik Kurulu'ndan bu çalışmanın yapılabilmesi için 08.04.2022 tarihinde gerekli izin alınmıştır (Sayı: E-69707128-050.99-56122). Bu izinlerden sonra ölçeğin çevirisi için Türkçe ve İngilizceye hâkim olan, iki alan uzmanına, ölçeğin İngilizce formu gönderilmiş ve bu formun Türkçeye çevirileri sağlanmıştır. Bu formlar üzerinde alanda uzman olan üç kişi ile kelime ve cümle yapıları, ifadelerin anlaşılabilirliği, kültürel uyum gibi noktalar incelenip tek formda anlaşma sağlanmıştır. Ayrıca bu tek formda diğer bir husus da ölçeğin ismi olan “Doomscrolling” kelimesinin çevirisi olarak her ne kadar daha önce haber sitelerinin bir kısmında “felaket kaydırması” geçse de, bu çevirinin alan yazında tam olarak anlaşılamayacağı konusu tartışılmıştır. Bu noktadaki görüşmelerin neticesinde “Doomscrolling Scale”in Türkçe karşılığı olarak “Felaket Haberlerini Kaydırma Ölçeği”nde uzlaşma sağlanmıştır. Anlaşma sağlanan Türkçe form, geri çeviri için iki İngilizce çevirmene yönlendirilmiştir. Daha sonra geri çeviri ile orijinal form karşılaştırılması altı alan uzmanı ile fikir alışverişi gerçekleştirilerek, ölçeğin uygulanacak son halinde ve ölçeğin Türkçe isminde uzlaşma varılmıştır.

Veri Analizi

Veri analizi adımında, öncelikle ölçeğin Türkçe formunun, İngilizce formunun yapısı ile uyumlu mu değil mi sorusunun yanıtını öğrenebilmek amacıyla DFA (Doğrulayıcı Faktör Analizi) gerçekleştirilmiştir. Yapı geçerliği sağlandıktan sonra ölçüt bağıntılı geçerlik için, ölçek ile Öz-Kontrol Ölçeği arasındaki korelasyon incelenmiştir. Geçerliğe ek kanıt olarak felaket haberlerini kaydırma düzeyleri, cinsiyete ve günlük olarak sosyal medyada geçirilen süreye göre sıra ile t-test ve ANOVA ile incelenmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alfa kat sayısı ve madde-toplam korelasyonları incelenmiştir. Ölçeğin iç tutarlığı için ek olarak, madde ayırt ediciliğinin incelenmesi kapsamında alt ve üst %27'lik iki grup arasındaki farklılık t-testi ile analiz edilmiştir. Güvenirliğe ek katkı sağlamak açısından da eş yarılar yöntemi uygulanmıştır. Bahsi geçen analizler için ise IBM SPSS 25.0 ve AMOS 24 paket programlarından destek alınmıştır.

BULGULAR

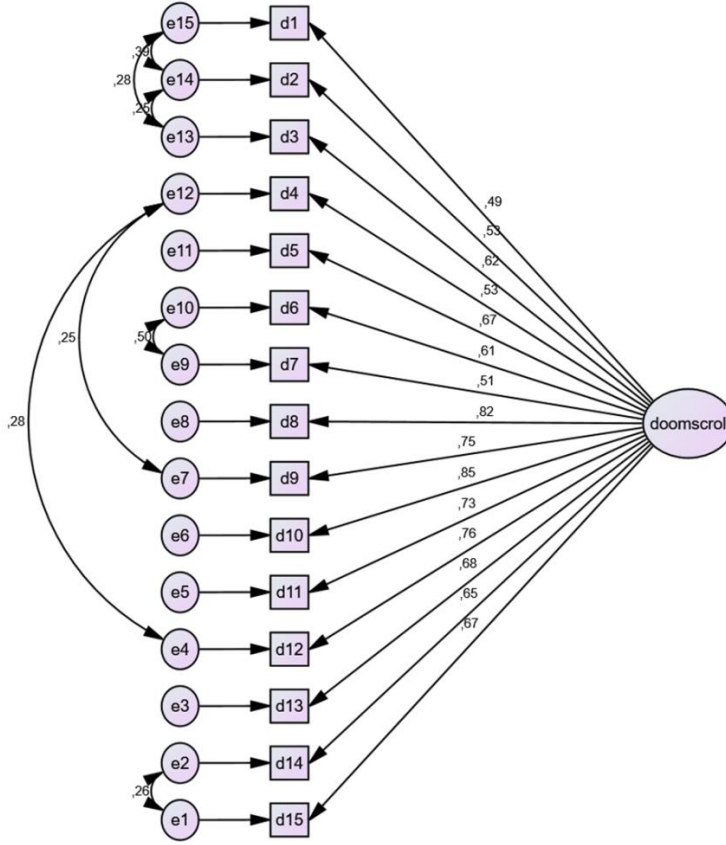
Geçerlik

Doğrulayıcı faktör analizi

Ölçeğin tek faktörlü yapısının sınanması için DFA'ya geçilmiştir. Bu analizde, yapısal eşitlik modellerindeki bazı uyum iyiliği değerlerinin kabul

edilebilir noktaları esas alınmıştır. Alanyazına göre x^2/df değerinin 3'ten aşağıda olması makbul uyum, 2'den küçük olması ise üst düzey uyumu göstermektedir (Kline, 2015). Diğer değerlerden RMSEA ve SRMR'nin .08'den aşağıda olması kabul edilebilir bir uyum gerçekleştiğini göstermektedir (Byrne, 2001) Aynı zamanda NFI, CFI ve GFI değerlerinin 1'e yakın olması iyi uyumun bir göstergesidir (Jöreskog & Sörbom, 1993). DFA sonuçlarına göre, ölçeğin yapısı kabul edilebilir sınırlar içinde bulunmamıştır ($x^2/df = 5.01$, RMSEA = 1.12, SRMR = .064, GFI = .83, CFI = .85, NFI = .82, TLI=.82). Maddelerin en düşük faktör yükü .52 bulunduğu ve iki yüz kişilik bir örnekleme dahi 0.4 faktör yükü kabul gördüğünden (Hair vd., 2010), ilk etapta madde çıkarmak yerine önerilen değişiklikler (modification indices) ele alınmıştır. Bu sebeple orijinal ölçek makalesinde de 11 adet değişiklik gerçekleştirildiği için, değişiklik önerilerinin uygulanmasına karar verilmiştir. Buna göre sırayla; 1-2, 2-3,1-3, 4-9, 4-12, 6-7, 14-15 maddeleri arasında kovaryanslar çizilerek uyum indekslerine tekrar bakılmıştır. Elde edilen son modelin uyum değerleri genel anlamda kabul edilebilir düzeydedir ($x^2/df = 2.84$, RMSEA = .079, SRMR = .043, GFI = .91, CFI = .94, NFI = .91, TLI=.92). Bu adımdan sonra maddelerin standardize edilmiş artık kovaryanslarına (standardized residual covariances) bakılarak, bu maddelerde sorun olup olmadığı incelenmiştir. Alan yazında bu değerın 2.58'i geçtiğinde maddenin sorunlu bir yapıya sahip olduğunu göstermesi hasebiyle (Byrne, 2010; Jöreskog & Sörbom, 1993) maddeler incelenmiş ve tüm maddeler bu değerın altında bulunduğu için herhangi bir değişiklik yapmaya lüzum görülmemiştir. Modele ilişkin yol diyagramında maddelerin faktör yükleri ve kovaryanslar Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Felaket Haberlerini Kaydırma Ölçeği'ne İlişkin Yol Diyagramı

Şekil 1’de görülebilen değerler standartlaştırılmış katsayı değerleri olup, maddelerin faktör yüklerini betimlemektedir. Bu değerlerin .49 ile .85 arasında farklılaştığı tespit edilmiştir. Faktör yüklerinin .40’dan yüksek olması kabul edilebilir sınır olarak görülmektedir (Hair vd., 2010).

Kısa form

Ölçeği geliştiren yazarlar aynı çalışmada; 1, 2, 10 ve 12. Maddelerden kısa form oluşturmuşlardır. Bu 4 maddenin; en yüksek faktör yükü, en yüksek içerik geçerliği, en düşük basıklık ve çarpıklık değeri gibi ölçütlere göre belirlendiği ifade edilmiştir (Sharma vd., 2022). Orijinal kısa formun Türk kültüründe uyumlu olup olmadığını bulmak için ise DFA gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin uyum iyiliği değerleri yeterli bulunmamıştır ($\chi^2/df = 24.80$, RMSEA = .283, SRMR = .083, GFI = .92, CFI = .86, NFI = .86, TLI=.59). Bu sebeple 15 maddelik ölçek üzerinde benzer bir prosedür işletilmiş ve faktör yükleri en yüksek değerlere sahip 6 madde modelde yer almış (8, 9, 10, 11, 12, 15. Maddeler) ve yeni model tekrar hesaplandığında

uyum iyiliği değerleri kabul edilebilir sınırdadır bulunmuştur ($\chi^2/df = 2.60$, RMSEA = .073, SRMR = .024, GFI = .98, NFI = .98, CFI = .99, TLI=.98). Ölçeğin bu kısa formunun Cronbach Alfa değeri ise .89 olarak tespit edilmiştir.

Ölçüt bağıntılı (dayanaklı) geçerlik

Ölçüt dayanaklı geçerlik için, orijinal ölçeğin geliştirilmesi çalışmasında kullanılan öz-kontrol ölçeği ile uyarlanan ölçek arasındaki korelasyon analiz edilmiştir. Felaket Haberlerini Kaydırma Ölçeği ile Öz-Kontrol Ölçeği, orta düzeyde negatif ilişkili bulunmuştur ($r = -.30$, $p < .05$). Bu sonuç, ölçeğin ölçüt dayanaklı geçerlik kriterini karşıladığını açığa vurmaktadır.

Geçerlik adımı, ölçeğin geçerliğine ek katkı sunması açısından cinsiyete ilişkin farklılıklar da incelenmiştir. Bunun için felaket haberlerini kaydırma düzeylerinin erkek ve kadınlarda farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere bağımsız gruplar t testi uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre felaket haberlerini kaydırma noktasında erkeklerin ($\bar{x} = 33.11$, $ss = 16.42$) kadınlardan ($\bar{x} = 31.00$, $ss = 16.03$) bariz bir şekilde farklılaşmadığı ve bu küçük farklılığın da istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($t = 1.03$, $p > .05$).

Geçerlik adımı son olarak, felaket haberlerini kaydırma düzeylerinin günlük olarak sosyal medyada geçirilen süreye göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere ANOVA testi uygulanmıştır. Hiç sosyal medya kullanmadığını beyan eden dört kişi analizden çıkarılmış, sosyal medyayı 0-1 saat aralığında kullanan 45 kişi ($\bar{x} = 30.87$, $ss = 16.66$), 1-2 saat aralığında kullanan 96 kişi ($\bar{x} = 29.22$, $ss = 14.87$), 3-4 saat aralığında kullanan 120 kişi ($\bar{x} = 33.37$, $ss = 17.23$), ve 5 saat ve üstü kullanan 33 kişi ($\bar{x} = 32.91$, $ss = 14.53$) arasında belirgin farklılıklar bulunmamıştır. Bu analiz sonucunda gruplar arasındaki farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F_{(3,290)} = 1.28$, $p > .05$).

Güvenirlilik

Ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olup olmadığını incelemek için Cronbach Alfa kat sayısı incelenmiştir. Ölçeğe ait Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısına ait değer .92 olarak elde edilmiştir. Cronbach alfa katsayısının .80 ile 1.00 arasında yer alması, ölçeğin üst düzeyde güvenilirliğe haiz olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2014).

Bu sonuçların yanında, güvenirliliğe ek katkı olması için yarıya bölme (split half) yöntemi uygulanmıştır. 1,2,3,4,5,6,10 ve 12. Maddelerin olduğu birinci yarının Cronbach Alfa değeri .85; 6,7,8,9,11,13,14,15. Maddelerin yer aldığı ikinci yarının Cronbach Alfa değeri .86 olup bu eşdeğer yarılar arasındaki korelasyon katsayısı .82 olarak hesaplanmıştır (Spearman-Brown ve Guttman değerleri .90).

Madde analizi

Madde analizi için teste ait toplam puanlar üzerinden alt %27'lik ile üst %27'lik iki grup arasındaki farklılıklar, ilişkisiz gruplar (independent samples) t testi ile incelenmiştir. Madde toplam korelasyonlarını da içeren sonuçlar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 1. Ölçeğe İlişkin Madde Analizleri

Madde	Madde-Toplam Korelasyonu	t (alt-üst %27)
1	.530	-13.49
2	.565	-13.97
3	.771	-16.66
4	.720	-5.84
5	.644	-16.42
6	.533	-12.04
7	.642	-9.76
8	.610	-16.25
9	.514	-10.14
10	.758	-15.76
11	.713	-11.21
12	.674	-9.49
13	.651	-12.63
14	.641	-14.40
15	.644	-16.27

Not. $n_{\text{madde-toplam}} = 298$; $n_{\text{üst}}$ ve $n_{\text{alt}} \%27 = 80$; t (alt-üst %27) $p < .01$

Tablo 1 incelendiğinde madde toplam korelasyonu değerlerinin .51-.77 arasında farklılaştığı anlaşılmaktadır. Buna göre ölçek maddeleri alt ölçek toplam puanlarını yeterli düzeyde yordayabilmektedir (Büyüköztürk, 2011). Diğer bir bulgu olarak, üst ve alt %27'lik grup ortalamaları arasındaki fark, tüm maddeler için anlamlıdır. Bu anlamlı farklılık, ölçek maddelerinin ayırt edici özelliğe sahip olduklarını kanıtlamaktadır (Büyüköztürk, 2011). Tüm bu bulgular ışığında, bu ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğuna dair yeterli kanıtların bulunduğu söylenebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Felaket haberlerini kaydırma kavramı çok yeni bir vakitte alan yazına girmiş ve hakkında çok sınırlı sayıda çalışma yapılmış bir kavramdır. Çeşitli medya kanallarını takip ederek takıntılı bir biçimde olumsuz haberlere odaklanmayı içeren bu kavramla ilgili bilgiler çok kısıtlıdır. Özellikle son yıllarda gerçekleşen koronavirüs, yangın, sel, deprem vb. durumlarla alakalı olarak, insanların bu durum ve olaylarla ilgili haberleri ne şekilde ve sıklıkla takip ettikleri de merak konusu olmuştur. Bu nedenden dolayı, bahsedilen bu davranışları ele alan bir ölçme aracının ülkemiz alan yazınında var olmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple, bu boşluğun dolması için Felaket Haberlerini Kaydırma Ölçeğinin (Sharma vd., 2022) kültürümüze uyarlanmasına karar verilmiştir.

Ölçeğin öncelikle dilsel eş değerlik çalışmaları gerçekleştirilmiş, bu çalışmada geri çeviri metodu esas alınmıştır. Gerekli inceleme ve uzmanların görüşlerinin alınmasından sonra ölçek son halini almış ve uygulama izinleri alındıktan sonra katılımcılara uygulanmıştır. Analiz kısmında ise ölçeğin tek faktörlü yapısı DFA ile irdelenmiştir. Bunun sonucunda uyum değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içinde bulunmadığı, bu sebeple orijinal ölçekte de olduğu gibi değişiklik (modification) önerileri gerçekleştirilmiştir. Buna göre 1-2, 2-3,1-3, 4-9, 4-12, 6-7, 14-15 maddeleri arasında kovaryanslar çizilerek uyum indekslerine tekrar bakılmıştır. Elde edilen son modelin uyum değerleri genel anlamda kabul edilebilir düzeydedir. Ölçeğin geliştirme çalışmasını yapan yazarlar, düzeltici kovaryansların daha çok birbirine yakın maddeler için geçerli olduğunu, ölçeğin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermediğini açıklamışlardır (Sharma vd., 2022). Sonuç olarak, DFA sonucunda ölçeğin orijinal yapısının kültürümüz için doğrulandığı görülmüştür. Yine ölçeği geliştiren yazarlar, orijinal ölçeğin dört maddesinden kısa bir form oluşturmuş (1, 2, 10 ve 12. maddeler), bu formun Cronbach Alfa değerinin .84 olduğunu belirtmişlerdir. Bizim çalışmamızda da bu kısa form analiz edilmiş, ancak uyum iyiliği değerleri kabul edilebilir düzeylerde bulunmamıştır. Benzer bir prosedür sonucunda, en yüksek faktör yüküne sahip maddeler olan 8, 9, 10, 11, 12, 15. Maddeleri içeren 6 maddelik bir kısa form oluşmuştur. Bu formun Cronbach Alfa değeri ise .89 olarak bulunmuş olup, bu değer de kabul edilebilir sınırın üstündedir. Alan yazında yapısal eşitlik modellemelerinde hata terimleri arasında çizilecek kovaryansların sayısı veya sınırı hakkında bir limit veya kesme değeri bulunmasa da, bu çizimler konusunda dikkatli olunması ve teorik yapıya uygun bir biçimde gerçekleştirilmeleri hususu vurgulanmıştır (Dillon vd., 1996). Bu nedenle ölçeğin geliştirilme çalışmasında 11, bizim çalışmamızda da 7 adet kovaryans çizilmesi her ne kadar eleştirilebilir bir durum ise de ölçek maddelerinin birbirleri ile uyumu, yapının tek boyutu koruması ve kovaryanslara ait artık matrislerinde de bir sorun olmamasından dolayı ölçeğin bu hali ile kalmasına karar verilmiştir. Yine de karşılaştırmalı bir bakış açısı ile değerlendirildiğinde 6 maddelik kısa formun; herhangi bir değişiklik önerisi gerçekleştirmeye gerek duymaması ve uyum iyiliği değerlerinin daha yüksek

çıkmiş olmasından dolayı, yapılacak çalışmalarda bu formun kullanılmasının daha tercih edilebilir olduğu da söylenebilir.

Ölçüt dayanaklı geçerlik için, orijinal ölçeğin geliştirilmesi çalışmasında kullanılan Öz-Kontrol Ölçeği ile uyarlanan ölçek arasındaki korelasyona bakılmıştır. Felaket Haberlerini Kaydırma Ölçeği ile Öz-Kontrol Ölçeği orta düzeyde negatif ilişkili bulunmuştur. Böylece ölçeğin, ölçüt bağıntı geçerliğini sağladığı da açığa çıkarılmıştır. Geçerlik adımı ek katkı olarak, ölçeğe ilişkin ortalama puanların cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiş, erkeklerin felaket haberlerini kaydırma düzeyleri ortalamalarının kadınların çok az üstünde olduğu ve farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Kavram çok yeni olduğu için konu ile alakalı bir bulguya dayanmamakla birlikte, insanların felaket haberlerine maruziyet boyutlarının cinsiyetten bağımsız olduğu söylenebilir. Bu haberler geniş kitleleri, herhangi bir ayırım olmadan etkilediği için, bu noktada da bir farklılığın ortaya çıkmaması pek şaşırtıcı bir bulgu olmamaktadır. Son olarak felaket haberlerini kaydırma düzeylerinin günlük olarak sosyal medyada geçirilen süreye göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiş ve gruplar arası anlamlı farklılık bulunmamıştır. Ölçeğin orijinal formunu geliştiren Sharma ve diğerlerinin (2022) bulgularına göre ölçek; günlük olarak sosyal medyada geçirilen süreyle düşük düzeyde, edilgen sosyal medya kullanımı ile orta düzeyde anlamlı ilişkiye sahiptir. Bu çalışmada da sosyal medya kullanım süreleri arttıkça, felaket haberlerini kaydırma düzeylerinin artması beklenebilecekken ve bu süreler arasında farklılıklar olabileceği düşünülürken, bulgular bu yönde çıkmamıştır. Bu durum, katılımcı sayısının azlığından kaynaklanmış olabilir. Yine, sosyal medya kullanım süreleri etkin ve edilgen kullanıma göre ayrıca incelenebilir. Bu hususlar ileride gerçekleştirilecek çalışmalarda hesaba katılarak yeniden ele alınabilir.

Ölçeğin güvenilirliği ise Cronbach Alfa kat sayısı, yarıya bölme (split half) yöntemi, alt ve üst %27'lik gruplar arasındaki farklılık ve madde toplam korelasyonları ile irdelenmiştir. Öncelikle ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .92 olup, bu sonuç, iç tutarlılığının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Eşdeğer yarılar yöntemi bulgularına göre ilk yarıdaki grubun Cronbach Alfa değeri .85, ikinci yarıdaki grubun Cronbach Alfa değeri .86 olup, bu eşdeğer yarılar arasındaki korelasyon katsayısı .82 olarak hesaplanmıştır. Bu iki eşit parçadan alınan puanların tutarlılığı, ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Daha sonra diğer güvenilirlik hesaplamalarında madde analizlerine geçilmiştir. Ölçeğe ait madde toplam korelasyonları ise .51 ile .77 arasında farklılaşmaktadır. Ölçek maddelerinin ölçeğin toplam puanlarını yordamada yeterli olduğu söylenebilir. Son olarak ölçeğin alt %27'lik ile üst %27'lik gruplar arasındaki farklılık hesaplanmış ve fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu anlamlı farklılık, maddelerin ayırt ediciliğinin ve ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Elde edilen tüm bu veriler, ölçeğin güvenilir olup kararlı sonuçlar verdiğini açığa vurmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma neticesinde, ölçeğin orijinal yapısı ile uyumlu bir ölçek elde edilmiştir. Bu ölçekten alınabilecek en az puan 15, en yüksek puan 105 olarak hesaplanmaktadır. Ölçekte ters madde mevcut değildir. Ölçek yaklaşık 7-8 dakikada tamamlanabilmektedir, bu da ölçeğin aynı zamanda kullanışlı olduğunu da göstermektedir. Tüm bu bulgulara göre bu ölçeğin geçerli, güvenilir ve kullanışlı bir ölçüm aracı olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırmacıların zaman sıkıntısı varsa veya formlarında yer alan ölçek maddelerinin fazla olmasından endişe ettikleri durumlar mevcutsa, 2-3 dakika gibi bir sürede tamamlanabilen altı maddelik kısa formu da kullanabilecekleri bilinmelidir.

Tüm çalışmalarda olduğu gibi bizim çalışmamızda da bazı sınırlılıklar bulunmakta olup, bu sınırlılıklara binaen bazı önerilerde bulunulacaktır. Öncelikle bu çalışmaya 88 erkek, 210 kadın katılım göstermiştir. Bu husus incelendiğinde, kadın katılımcıların sayısı erkeklerden bir hayli yüksektir. Diğer çalışmalarımızda da tespit ettiğimiz üzere, her ne kadar katılımcılara ölçeklerin iletimi cinsiyet açısından denk bir şekilde yapılmaya çalışılsa da erkek katılımcıların çalışmaya katılım oranı düşüktür. Bu durum genellikle çevrim içi çalışmalarda gerçekleşmektedir. Erkek katılımcıların sayısının çoğalması için onlara yönelik teşvik ve ödüllendirmeler sağlanabilir. Özellikle son 2 yılı geçkin süredir internet ve sosyal medya bağımlılığı ve felaket haberciliği ile birlikte insanlar, olumsuz durum ve haberlere çokça maruz kalmıştır. Bu çalışmada yetişkin örneklemi kullanıldığından, çocuk ve gençlerin de “felaket haberlerini kaydırma” düzeylerinin incelenmesi yerinde olacaktır. Diğer bir noktadan bakıldığında; son yıllarda yaşadığımız virüs, depresyon, sel, yangın gibi durumların olumsuz haberlere kanalize olmada etkisi ayrı ayrı incelenebilir, durumun yaşandığı bölge insanında felaket haberlerini kaydırma düzeyleri araştırılabilir. Ayrıca günümüzde, sosyal medya mecralarının artması ve yaygın bir biçimde kullanılması ile birlikte, farklı sosyal medya platformlarının kullanıcıları farklı şekillerde etkiledikleri görülmektedir. Bunların bir kısmında felaket haberlerini kaydırma prevalansı yüksek olabilecekken, bazılarında düşük olma olasılığı bulunduğundan, platform tabanlı incelemeler de gerçekleştirilebilir. ABD’de yapılan bir çalışmada, Asyalı Amerikanların medya kullanımının öznel iyi oluş düzeylerini olumsuz yönde etkilediği ancak Beyaz Amerikalıların medya kullanımının öznel iyi oluş düzeylerini olumsuz etkilemediği tespit edilmiştir (Quintero Johnson vd., 2021). Bu noktadan yola çıkarak, felaket haberlerini kaydırma düzeylerinin de farklı kültürel ve etnik yapıda olan insanlarda incelenip elde edilen bulguların değerlendirilebileceği görülmektedir. Diğer bir çarpıcı nokta ise, bu bahsettiğimiz zorlu durum ve olay zamanlarında, haberlerin verilmiş biçimi de insanları etkilemektedir. Koronavirüs konusunda ilk zamanlarda yapılan yayınlarda ve sosyal medyada dolaşan videolarda, bir anda titreyip kriz geçiren veya düşüp ölen insan videoları yayılmış, daha sonra her ne kadar bunların doğru olmadığı ortaya çıksa da, o dönem içinde insanlar, bu videolardan etkilenmiştir. Bu konuda, televizyondaki haberlerde gösterilen resimler, videolar, spikerin jest ve mimikleri;

web haber sitelerinde yer alan başlıklar, yine fotoğraf ve videolar gibi etkenlerin de insanların felaket haberlerini kaydırma düzeylerinde ciddi bir etkisi olacağından, bunların da ayrı ayrı incelenmesi yerinde olacaktır. Zira yine güncel bir çalışmada, koronavirüs ortaya çıktıktan sonra ülkemizde yayın yapan bazı yabancı kaynaklı sitelerin, olumsuz etkili dil yöntemini ve bazı manipülasyon tekniklerini kullanarak, “elimiz kolumuz bağlı olarak kaçınılmaz sonu bekliyoruz” tarzı korkutucu başlıklarla insanları etki altına almaya çalıştıkları belirtilmiştir (Turgut, 2021). Bu sebeple, tüm bu etkenlerin de ileride yapılacak çalışmalarda ele alınması önerilmektedir. Ölçekle alakalı bir husus olarak test-tekrar test uygulaması gerçekleştirilmediğinden, güvenilirliğe katkı olması için bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmalarda ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği hesaplanabilir. Son olarak, felaket haberlerini kaydırma ile yakından alakalı olduğu öngörülen internet ve sosyal medya bağımlılığı, FOMO (gelişmeleri kaçırma korkusu), nomofobi, çevrimiçi tetikte olma (online vigilance) gibi kavramların felaket haberlerini kaydırma ile olan ilişkisi incelenip, sonuçların ölçeğin yakınsak veya ölçüt bağıntılı geçerliğinin incelenmesi için kullanılması sağlanabilir.

Yazar Katkı Oranları ve Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Anand MPhil, N., Kumar Sharma MPhil, M., Chakraborty Thakur MPhil, P., Mondal MPhil, I., Sahu, M., Singh MPhil, P., ... Kumar Sharma, M. (2021). Doomsurfing and doomscrolling mediate psychological distress in COVID-19 lockdown: Implications for awareness of cognitive biases. doi:10.1111/ppc.12803.

Baker, M. N. (2021). *Gloom, Doom, & In Tune: Political Engagement, Anxiety, and Dispositional Traits in the Age of Doomscrolling*. University of California, Merced.

Barabak, M. Z. (2020). “Quarantini.”“Doomscrolling.” Here’s how the coronavirus is changing the way we talk. *Los Angeles Times*.

Broersma, M. & Swart, J. (2022). Do novel routines stick after the pandemic? The formation of news habits during COVID-19. *Journalism Studies*, 23 (5–6), 551–568.

Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N. & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The lancet*, 395 (10227), 912–920.

Buchanan, K., Aknin, L. B., Lotun, S. & Sandstrom, G. M. (2021). Brief exposure to social media during the COVID-19 pandemic: Doom-scrolling has negative emotional consequences, but kindness-scrolling does not. doi:10.1371/journal.pone.0257728.

Büyüköztürk, Ş. (2011). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı (17. bs.). Ankara: Pegem Akademi.

Byrne, B. M. (2001). Structural equation modeling with AMOS, EQS, and LISREL: Comparative approaches to testing for the factorial validity of a measuring instrument. *International journal of testing*, 1 (1), 55–86.

Byrne, B. M. (2010). Structural equation modeling with AMOS: basic concepts, applications, and programming (multivariate applications series). New York: Taylor & Francis Group, 396 (1), 7384.

Chen, B. X. (2020). You're doomscrolling again. Here's how to snap out of it. *The New York Times*.

Dillon, W. R., Bollen, K. A. & Long, J. S. (1996). Testing Structural Equation Models. *Journal of Marketing Research*, 33 (3), undefined-undefined. doi:10.2307/3152134.

Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. & Hyun, H. H. (2012). How to design and evaluate research in education.

Garcia-Navarro, L. (2020). Your “doomscrolling” breeds anxiety. Here's how to stop the cycle. *National Public Radio*.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2010). Multivariate data analysis: International version. New Jersey, NJ, US: Pearson.

Heffner, J., Vives, M.-L. & FeldmanHall, O. (2021). Emotional responses to prosocial messages increase willingness to self-isolate during the COVID-19 pandemic. *Personality and Individual Differences*, 170, 110420.

Jöreskog, K. G. & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. Scientific software international.

Kalaycı, Ş. (2014). SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri. Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti. 6. Baskı. Ankara, 426.

Kemp, S. (2020). Report: Most important data on digital audiences during coronavirus. *Growth Quarters—The Next Web*.

Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.

Nebioglu, M., Konuk, N., Akbaba, S. & Eroglu, Y. (2012). The investigation of validity and reliability of the Turkish version of the Brief Self-Control Scale. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni-Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 22 (4), 340–351.

Nguyen, N. (2020). Doomscrolling: Why we just can't look away. *Wall Street Journal*.

Quintero Johnson, J. M., Saleem, M., Tang, L., Ramasubramanian, S. & Riewestahl, E. (2021). Media use during COVID-19: An investigation of negative effects on the mental health of asian versus white americans. *Frontiers in Communication*, 79.

Sharma, B., Lee, S. S. & Johnson, B. K. (2022). The Dark at the End of the Tunnel: Doomscrolling on Social Media Newsfeeds. *Technology, Mind, and Behavior*, 3 (1). doi:10.1037/TMB0000059

Tangney, J. P., Baumeister, R. F. & Boone, A. L. (2004). High Self-Control Predicts Good Adjustment, Less Pathology, Better Grades, and Interpersonal Success. *Journal of Personality*, 72 (2).

Turgut, F. (2021). Operasyon Kovid-19: Türkçe yayın yapan yabancı haber platformlarında kovid-19 salgını sürecinde Türkiye konulu haber başlıklarında kullanılan olumsuz etkili dil ve dilbilimsel manipülasyonlar. *Journal of Awareness*, 6 (1), 73–79.

Watercutter, A. (2020). Doomscrolling is slowly eroding your mental health. *Wired*.

EKLER

Ek1: Felaket Haberlerini Kaydırma Ölçeği Türkçe Formu

1. Sosyal medyada, gittikçe artan bir biçimde kötü haber araştırma isteği duyuyorum
2. Sosyal medyada, kötü haberler okurken zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorum
3. Kötü bir şey olup olmadığını görmek için, haber akışımı (ana sayfamı) sürekli yeniliyorum.
4. Daha fazla olumsuz haberler bulmak için gece geç saatlere kadar ayakta kalıyorum.
5. Sosyal medyadaki olumsuz haberleri okumak benim için artık bir alışkanlık haline geldi.
6. Online (çevrim içi) olduğumda, çok geçmeden kötü bir şey olacakmış gibi gergin hissediyorum.
7. Cihazımda gezinirken sürekli panik halinde hissediyorum.
8. Haber akışımı, farkında olmadan kötü haber var mı diye kontrol ediyorum.*
9. Ana sayfamdaki her şeyi görmüş olsam bile, olumsuz haberler için ekranı kaydırmaya devam ediyorum.*
10. Kendimi, sürekli olumsuz haberlere göz atarken buluyorum.*

11. Sabahları sosyal medyayı, ne tür kötü şeyler olduğunu görmek için kontrol ediyorum.*
12. Kendimi olumsuz haberlere bağımlı gibi hissediyorum.*
13. Sosyal medya aramalarım, muhtemelen ana sayfamı daha olumsuz hale getiriyor.
14. Sosyal medyada gördüklerimden çok korkuyorum, ama bakmaktan da geri duramıyorum.
15. Sosyal medyada olumsuz haberleri okumayı bırakmak zordur.*

NOT: Ölçek, bilimsel çalışmalarda kaynak gösterilmek şartıyla izin alınmadan kullanılabilir. * işaretli maddeler ölçeğin altı maddelik kısa formuna aittir.

Puanlama şu şekildedir; 1- Kesinlikle katılmıyorum, 2- Çoğunlukla katılmıyorum, 3- Biraz katılmıyorum, 4-Kararsızım, 5- Kısmen katılıyorum, 6- Çoğunlukla katılıyorum, 7- Kesinlikle katılıyorum.